

storsch gebied. Maar ik had wel eens willen zien, wat er was gebeurd in Duitschland in den goeden tijd — en nu nog! — als er geprobeerd zou worden hun Kyffhäuserberg met de hollen en grotten en al tot poeder te vermalen voor een Belgische cementfabriek!

Hemelvaartsdag 1923.

J. HEIMANS.

PLANTEN VAN DEN PIETERSBERG.

DE Pietersberg wordt weggegraven. In de oorlogsjaren is ontdekt, dat het kalkmassief, waaruit de berg bestaat, in bruikbare metselkalk kan omgezet worden en na den oorlog wordt dit proces voortgezet en gaat het prachtige terrein zijn wisse ondergang tegemoet. Uit een oogpunt van floristiek bezien, is Zuid Limburg zeker het interessantste deel van ons land; en wat voor ons Hollanders die streek zoo aantrekkelijk maakte, vooral vroeger, toen er nog niet zooveel vreemdelingenverkeer was, dat was, naast den floristischen rijkdom wel de rustige stille natuur, de gemoedelijke vriendelijkheid van de bewoners en de volle vrijheid, die we er genoten.

Overall kan je rustig je gang gaan; geen bordjes met artikel 461; geen nijdassige boeren of verwaten jachtheeren, die de natuur in haar volheid voor zich en zich alleen opeischten. — En van dat mooie, rijke, rustige Zuid Limburg was de Pietersberg het rijkste en interessantste stuk. In hoofdzaak overeenkomend in plantengroei met de andere deelen, waar de kalkgronden aan de oppervlakte komen, week het toch weer in verschillende op-

Clematis in vrucht aan den Pietersberg.

Foto v. D. SLEEN.

zichten daarvan af; juist genoeg, om de vergelijkende studie dier deelen interessant en loonend te maken. In het volgende wil ik een zeer beknopte opsomming geven van de botanische merkwaardigheden, die met het terrein staan te verdwijnen. — Een opsomming, die wel verre van volledig is, en moet zijn, maar die toch een indruk geeft van den rijkdom en eigenaardigheid, van de eminente floristische beteekenis van den berg. — *Carex Leersii*, *C. divulsa*, *C. digitata* groeien op den Pietersberg volop. Van *Sesleria coerulea* is de Pietersberg de eenige Nederlandsche vindplaats. Van de Nederlandsche orchideeën groeien er: *Ophrys muscifera* en *O. apifera*, *Orchis morio*, *O. coriophorus*, *O. militaris* (ook met witte bloemen en in den vorm *stenolobus*) *O. masculus*, *O. maculatus* in verschillende vormen, *Aceras anthropophora*, *Himantoglossum hircinum*, *Coeloglossum viride*, *Gymnadenia conopsea*, *Cephalanthes pallens*, *C. ensifolia*, *C. rubra*, *Spiranthes autumnalis*, *Listera ovata*, en *Netotia Nidus avis*. — *Nergens* in ons land vind men in zoo klein bestek, zooveel en zulke

zeldzame orchideeën bijeen. — Nergens ook groeit zoo welig en overvloedig het zonneroosje: *Helianthemum vulgare*. *Vincetoxicum officinale* staat er volop, veel meer dan op de eenige andere Nederlandsche vindplaats (Gronsveld). *Silene nutans* met roseroode bloemen ken ik alleen van den Pietersberg, die ook een prachtig terrein is voor de bestudeering van de geslachten *Viola* en *Polygala*, vooral, omdat hier de drie indigene soorten *P. depressa*, *P. vulgaris* en *P. comosa*, door elkaar groeien, wat haast nergens anders het geval is, daar *P. comosa* vrijwel tot Z.-Limburg beperkt en *P. vulgaris* in Limburg zeer zeldzaam is. — Afwijkende bloemkleur komt op de Pietersberg vaak voor, zoo naast de reeds genoemde rose *Silene nutans*: *Torilis anthriscus* met roode bloemen, *Geranium dissectum* en molle met vleeschkleurige bloemen, *Solanum dulcamara* met witte bloemen. Witbloemige *Campanula persicifolia* nog meer dan blauwbloemige en beide bloemkleuren zoowel met kale als met behaarde kelken. *Anthyllis vulneraria* in twee vormen (beide afwijkend van den duinvorm). *Rhinanthus* en *Poterium sanguisorba* zijn er zeer vormenrijk. Echt wild groeien er *Daphne mezereum*, *Mespilus europaeus*, *Turritis glabra*, *Betonica officinalis*, *Marrubium vulgare*, *Specularia hybrida*, die op de meeste andere vindplaatsen cultuurrelicten of adventieven zijn. Evenzoo *Teucrium Chamaedrys*, *Viburnum lantana*, *Sambucus ebulus* en *S. racemosa*, *Doronicum pardalianche*, *Berberis*. — Een rijke *Sedum* vegetatie met naast de gewone *S. acre* en *S. boloniense*, ook *S. album* en *S. cepaea*. — Voor de *Rosa* en *Rubus*-studie in Nederland is de Pietersberg onmisbaar. — *Verbascum* is er volop vertegenwoordigd door *V. thapsiforme*, *V. Lychnitis*, *V. nigrum* en meerdere hybriden. — Van de verdere merkwaardigheden noem ik nog *Geranium columbinum* en *G. rotundifolium*, *Potentilla recta* en *P. tabernaemontani*, ook *Parnassia*, die men hier niet zou verwachten, *Filago germanica* en *Antennaria dioica*, *Lathyrus montanus* en *L. niger*, *Erica cinerea*, *Gentiana germanica* en *G. campestris*, *Veronica montana*, *V. praecox* en *V. triphyllos*; *Centaurea nigra* is in ons land alleen daar te verwachten, *Orobanche Rapum* enz. enz. allemaal planten, die overigens in ons land nu juist niet voor 't grijpen zijn. Hier op den Pietersberg vindt men ze alle op een betrekkelijk klein terrein, de meeste in volle overvloed bijeen. — Is het niet dood en dood jammer, dat dit alles verloren moet gaan? Zou hier geen mogelijkheid van redding meer zijn? b.v. door onze Vereeniging tot het Behoud van Natuurmonumenten, want een monument van zeer buitengewone beteekenis is dit terrein voor den Nederlandschen botanicus zonder eenigen twijfel.

Dordrecht, April 1923.

A. W. KLOOS JR., C. I.

DE PIETERSBERG ALS GEOLOGISCH NATUURMONUMENT.

WANNEER men het mooie nieuwe station van Maastricht uitwandelt in de richting der stad, toeft elk vreemdeling eenige oogenblikken op de Maasbrug om het oog te laten gaan over het breede snelstroomende watervlak, het sierlijke stadspark met zijn mooie boomen, en als achtergrond van het riviergezicht, den Pietersberg. Wie dan dadelijk over de brug links om slaat, staat reeds na een wandeling van ongeveer twintig minuten voor de hooge krijtmuren, in het eerste gedeelte met horizontale vuursteenbanken doorspekt, die in en buiten Nederland zoo'n groote vermaardheid hebben gekregen, voor den voet van den Pietersberg. De stedelingen trekken op naar het Châlet, waar de gids hen wacht en laten zich rondvoeren door het doolhof van gangen, dat gedeeltelijk reeds in Romeinschen tijd is uitgegraven en sinds dien voortdurend bouwsteen heeft geleverd voor boerderijen en landhuizen, kasteelen en kerken. En ook tegenwoordig nog zijn groeven aan alle kanten van den berg in gebruik, deels om